

САГЛЕДАВАЊЕ ФИЗИОНОМИЈЕ САВРЕМЕНИХ БОРБЕНИХ ДЕЈСТАВА — ГАРАНЦИЈА УСПЕХА ОБУКЕ¹⁾

Од свршетка другог светског рата, нарочито у протеклих десет година, интересовање за проблеме борбених дејстава у евентуалном будућем рату било је у сталном порасту и слободно се може рећи да су се дискусије о карактеру, садржини и формама борбених дејстава налазиле, а и данас се налазе, у центру пажње војних теоретичара код нас и у свету уопште. Оријентација војне мисли, односно војних теоретичара, и не само њих, на разматрање рата и борбених дејстава са разних аспеката теорије и праксе условљена је, пре свега, снажним развојем технике, посебно ратне, и научне мисли уопште, до које је дошло после другог светског рата, као и природним утицајем нових техничких и борбених средстава на карактер борбених дејстава у будућем рату. То је једно. А друго, оријентација на истраживања нових стратегијских и тактичких начела и принципа, који би били адекватни не само објективном постојању нове ратне технике, него и могућностима њене ефикасне примене у борби, произилази из чињенице да постоје различити друштвени, материјални и други услови и у земљама које би се сутра могле наћи у вртлогу једног новог војног светског сукоба. Због тога је сасвим нормално што данас у изучавању војне теорије имамо, на једној страни, појаву генералног прихватања неких општих начела борбених дејстава, и то само оних која произилазе из карактера савременог рата као његова законита појава, а на другој, истраживања специфичних форми и облика борбе који ће најбоље одговарати конкретним условима и материјалним

¹⁾ Разматрања се односе на оперативно-тактичку обуку, без обзира на форме и врсте, а то значи: и команди, и штабова, и јединица, у академијама, школама итд.

могућностима сваке земље а самим тим и њеним оружаним снагама. Јер, сасвим је сигурно да у евентуалном будућем рату ни једна земља неће бити поштеђена од дејства средстава за масовно уништавање само због тога што она њима не располаже, као што је, такође, сасвим реална претпоставка да баш солидно познавање општих карактеристика савремених борбених дејстава у чијим основама лежи употреба средстава за масовно уништавање, омогућава свакој земљи, која води праведан рат, изналажење адекватних облика борбених дејстава и успех у борби против непријатеља, без обзира што се у односу на противника, у погледу квалитета и количине ратне технике, може наћи у инфериорном положају. Због свега тога циљ овог разматрања је обрада и осветљавање неких битних карактеристика савремених борбених дејстава, без чега, чини ми се, није могуће реално прићи њиховом изучавању ни у теоријском ни у примењеном делу обуке јединица, старешина и команди. Постоји, разуме се, низ особености савремених борбених дејстава од значаја за разматрање овог питања па све нећу моћи да обухватим у овом напису.

Једна од основних карактеристика борбених дејстава у будућем рату биће изражена, свакако, у њиховој комплексности и јединству. При томе ваља имати у виду да комплексност и јединство борбених дејстава није нека посве нова појава која би била условљена појавом нуклеарног оружја и осталих средстава за масовно уништавање. То јединство постојало је и раније, иди, још тачније, постојала је тежња да се оно у борби оствари. Оно што у том погледу представља нов квалитет јесте садржај тог јединства и средства којима се данас располаже за његово остварење. Нова борбена средства и модерна техника уопште представљају основне факторе који мењају физиономију рата, одређују карактер борбе а самим тим утичу на то да и јединство савремених борбених дејстава добије нов садржај.

Под јединством савремене борбе треба разумети, пре свега, јединство циља сваке здружене јединице у извршавању одговарајућег тактичког или стратегијског задатка, које се огледа у складном и хармоничном функционисању свих њених основних саставних делова, елемената борбеног поретка, односно видова, родова и служби ради извршења заједничког борбеног задатка. Под тим се подразумева и усклађеност, свеобухватност борбених напора и нападача и браниоца на фронту и у позадини. Полазећи од тога сам по себи се намеће закључак да изоловани напори разноврсних борбених фактора у будућем рату не могу, по правилу, бити оправдани, без обзира што се ни такви случајеви не могу потпуно искључити, нарочито кад је у питању

дејство авијације, а у неким приликама и артиљерије. Дејства и авијације и нуклеарног оружја мораће се најјаче и најнепосредније везати и ускладити по времену и простору са дејством јединица копнене војске и ваздушним десантима, јер ће бити потребно да се што пре приступи експлоатацији постигнутих успеха. Потреба за што већом усклађеношћу борбених напора свих фактора изражених кроз постојање разноврсних борбених средстава сврстаних у јединице са различитом борбеном наменом, произилази из већ добро познате чињенице да ни једно борбено средство само за себе не може изборити одлучујуће решење у борби. А то даље значи да свака јединица без обзира на своју припадност може наћи право место и потпуно одговорити својој намени ако се буде употребљавала у склопу целине, према општем и јединственом плану борбених дејстава, на основу којег ће свака од њих, зависно од своје тактичке опредељености, извршавати одговарајуће задатке.

Није ни мало случајно што савремена теорија инсистира на комбинованим операцијама у чијим основама треба да леже обједињени борбени напори копнених снага, авијације и ваздушних десаната и употреба нуклеарног оружја. У суштини ту се ради о снажно испољеним тежњама за постизањем пуног јединства и интеграције савремених борбених дејстава, на свим нивоима и свим командним степенима, што потпуно одговара карактеру будућег рата и природи савремене борбе уопште. Наравно, да би се поставка о јединству борбених дејстава могла применити у пракси потребна су, поред осталог, и одговарајућа средства, потребне су у првом реду јединице такве организацијске структуре и формацијског састава у којима ће у овом или оном облику и у одговарајућој сразмери бити заступљени сви родови, скоро све службе, а у крупнијим здруженим саставима и јединице видова, првенствено авијације, тако да оне по својој унутрашњој структури представљају интегриране целине оспособљене за самостално извршавање борбених задатака, без обзира на тактичку радњу и конкретне услове борбене ситуације. У свим армијама, мањевише, такве тактичке и стратегијске целине већ су створене и више не може бити ни говора о постојању „чистих“ родовских или видовских јединица у оном класичном смислу, па чак кад је реч и о најнижим командним степенима, што само по себи говори да су већ пронађена адекватна средства за реализовање концепције о јединству и комплексности савремених борбених дејстава. У тако оствареном јединству треба видети и јединство тактике, које се изражава у заједничким тактичким начелима и принципима јединице као целине, чиме

се, наравно, ни у ком случају не може негирати постојање посебне тактике родовских или јединица видова. Ову напомену чиним зато што се ту и тамо од стране појединих војних теоретичара могу чути мишљења према којима се, тиме што су родовске и видовске јединице интегриране у опште војне здружене саставе или што саме представљају интегриране целине (на пример, артиљеријски или авијацијски пук), доводи у питање даље постојање родовске и видовске тактике. Неоснованост таквих теорија није потребно посебно доказивати, с обзиром да би њихово прихватање значило, у ствари, негирање посебне намене и специфичних поступака родовских јединица у борби, који су резултат постојања различитих борбених и других техничких средстава којима су те јединице наоружане и опремљене. У суштини то би значило негирање посебне тактичке намене сваког борбеног средства, што је, наравно, само по себи депласирано. Јер, интеграција јединица и командовање је једно, а тактика друго, упркос чињеници што између њих постоји одређена дијалектичка веза.

Комплексност и јединство савремених борбених дејстава не може да остане без одређених реперкусија на војно-стручну, првенствено тактичку, обуку за време мира. Наиме, ако тезу о јединству савремене борбе прихватамо као правилну, онда губе оправданост самосталне и изоловане вежбе јединица родова, видова и служби, које би биле циљ саме себи, из простог разлога што би се такве вежбе (осим гађања и неких других) могле заснивати на нереалним тактичким замислима и претпоставкама, с обзиром да оне ни у ратним условима неће никада или скоро никада дејствовати саме за себе и ван здружене јединице у чијем се органском саставу налазе као њен интегрални део. Због тога је пожељно да се тактичке вежбе у трупи изводе не само по јединственој замисли и општем плану, већ да у њима учествују сви основни органски саставни делови, тј. комплексна јединица, без обзира о коме степену командовања је реч. То би подједнако требало да важи како за пешадијску чету, тако и за пешадијску или оклопну дивизију. Наиме, наставом из тактике могу се постићи много бољи резултати ако се узме курс и оријентација на мањи број вежби уз учествовање свих основних саставних делова једне здружене јединице, него да се изведе већи број самосталних родовских вежби, без обзира што и њих не треба запоставити. Ово поготово важи за оне родовске вежбе, као и вежбе неких јединица служби, којима је наставни циљ обука из домена чисто стручне, било техничке или тактичке проблематике. Уосталом, наша позитивна наставна пракса управо следи тај принцип, с тим што комплексне

вежбе, нарочито већих здружених јединица, заслужују повећану пажњу како органа који израђују програме тактичких вежби трупе, тако и оних који их у пракси реализују. Јер, одступање од принципа јединствене тактичке обуке могло би у рату да доведе до озбиљног нарушавања јединства борбе, а самим тим и до неуспеха здружене јединице у извршавању борбених задатака.

Велика разноврсност и испреплетеност тактичких поступака у којима ће се напад, одбрана и борба у сусрету одвијати у веома различитим условима у погледу земљишта, времена и односа снага и са оштрим и врло честим променама тих услова, биће, свакако, једна од битних карактеристика борбених дејстава. Комбиновање и често смењивање нападних и одбрамбених дејстава, као и нагли преласци из једне тактичке радње у другу, биће веома честа појава. То значи да се већ данас тешко може говорити о „чистом“ нападу или одбрани у оном смислу и на начин како су се ти проблеми третирали у теорији створеној на основу искустава првог и у првој половини другог светског рата, без обзира на чињеницу што напад и одбрана као основни видови борбених дејстава постоје и што ће и убудуће постојати са свим оним познатим карактеристикама које их „раздвајају“. Оно што треба уочити јесте чињеница да се карактер сваког од њих доста изменио и да управо те промене дају основни печат савременој борби уопште. Наиме, сада се не ради само о томе да ће јединице, поготову веће, морати на појединим местима да се бране — делом својих снага, — да би на другима могле нападати, већ и о много чешћем преласку из једне тактичке радње у другу и оних снага које нападају, односно које се бране, можда чак и по неколико пута у току извршења једног борбеног задатка. Потврду исправности ове тезе не треба, наравно, тражити само и искључиво у постојању савремених борбених средстава, првенствено нуклеарног оружја, већ и у бројним примерима из нашег народноослободилачког рата. Веома поучан пример за то су борбена дејства наших снага на правцу: Бугојно — Горњи Вакуф — Прозор фебруара 1943. за време IV непријатељске офанзиве. У тим борбама које, посматрано у целини, имају све атрибуте јединствене операције, дошло је до испољавања веома разноврсних тактичких поступака као што су: најодсуднија одбрана појединих положаја, маневар покретом, противнапади за сваку линију и скоро сваки положај, борбе у сусрету (Вилића Гувно), класично повлачење које је извршено ноћу 21. II на линији р. Бистрица итд. Из овог примера видимо, такође, да наш противудар није извршен свежим снагама са стабилизване линије фронта, већ истим оним једини-

цама које су изводиле одбрану и друге тактичке радње у поменутој операцији. Јединице су прелазиле из једне тактичке радње у другу такође моментано, јер су природа борбе и однос снага били такви да се није могло чекати на класичан завршетак једне тактичке радње да би се прешло у другу, нити се смело дозволити да се у ту сврху праве неки већи временски интервали. Све се то одиграло у процесу саме борбе, готово без икаквог застоја.

Због таквих особености савремених борбених дејстава, кад данас говоримо о њиховом изучавању, не би било целисходно ако би се у тактичкој обуци јединица планирале вежбе код којих би се основна замисао састојала у концепцији методичног и спорог преласка из једне тактичке радње у другу, тј. где се напад од почетка до краја одвија без застоја и увек завршава гоњењем или окружењем непријатеља, без обзира што је то у крајњој линији циљ сваког напада. Међутим, пут за његово остварење, тј. постизање тог циља у савременим условима, ићи ће, вероватно, преко многобројних „плима“ и „осека“ о чему још за време планирања и извођења тактичких вежби, било по карти или са јединицама, треба повести рачуна. Узмимо, рецимо, тактичку радњу гоњење до које, као што је познато, најчешће долази после успешно извршеног напада и присиљавања непријатеља да напусти положаје које је до тада бранио. Логично је да напад представља уводну етапу у гоњење, као што је такође логично да супротна страна неће свити своје снаге у одступајуће колоне а да пре тога није дат одговарајући отпор. Тражити неку аналогију између гоњења које је у своје време организовао и изводио, на пример, Наполеон и гоњења које намећу и диктирају савремени услови — био би узалудан посао. Јер, сасвим је сигурно да морају постојати квалитетне разлике између гоњења непријатеља оклопним и мото-механизованим јединицама уз употребу авијације, ваздушних десаната и нуклеарног оружја и оног које је вршено искључиво пешадијом и коњицом. Ако је то тако онда у обуци у јединицама, или кроз друге форме, гоњење као тактичку радњу треба изучавати у склопу напада, а никако самостално и изоловано од њега. Чак је велико питање да ли би методика изучавања савремених борбених дејстава била целисходна ако би се у основном задатку за гоњење направио само „пресек“ тактичке ситуације, у смислу голе констатације да је напад успео и да су створени услови за предузимање гоњења. Мислим да такав метод не би био добар, јер успех обуке из те тактичке радње може бити потпун само ако се јединица у практичном вежбању проведе кроз претходне тактичке поступке. Тек тада ће се моћи створити колико-толико реална ситуа-

ција, адекватни услови и претпоставке по којој ће се јединица обучавати у организовању и извршењу гоњења. Слично је и са сусретном борбом, као и са неким другим тактичким радњама. Наиме, раније се сматрало да до сусретне борбе долази, односно може доћи, углавном за време марша, тј. кад се противничке снаге које маршују у супротним правцима сусретну, било да се такав сусрет унапред предвиђао или је до њега изненада дошло. У савременим условима до сусретне борбе може доћи не само за време дугих маршева, већ ће се она много чешће него раније појављивати и у скоро свим другим тактичким радњама, као на пример: између продирућих колона нападача и браниочевих резерви које врше покрет да би извеле противнапад или противудар; између ваздушних и поморских десаната нападача и оних браниочевих снага које су упућене за ликвидирање тих десаната; између снага нападача које врше обухвате и обиласке и браниочевих осигуравајућих делова и јединица, итд. Све ће то бити, мање-више, кратки и чести судари који ће се у највећем броју случајева моћи унапред предвидети, али који се у условима велике динамичности и покретљивости савремених борбених дејстава неће, најчешће моћи избећи.

Често и брзо концентрисање и деконцентрисање јединица, нарочито већих, биће, такође, једна од основних карактеристика савремених борбених дејстава, посебно у условима који захтевају прелазак из једног вида борбеног дејства у други, и кад је због неповољног општег односа снага потребно, ради успеха у нападу, обезбедити релативну надмоћност на изабраном правцу (привлачењем снага из дубине, или скидањем — прегруписавањем снага са других, у датом моменту мање важних праваца, положаја или сектора). Ако се има у виду употреба нуклеарног оружја и других средстава за масовно уништавање, онда је јасно да предузете мере за концентрисање снага предвиђених за напад треба да се темеље на веома високом степену покретљивости јединица и тајности покрета. Концентрисање снага моћи ће се најбезбедније извршити ако се још у процесу извођења одбрамбених дејстава обаве све потребне припреме за прелазак у напад и снаге сукцесивно привлаче из дубине на изабране правце будућег напада. Којом брзином ће се јединице концентрисати зависиће од разних фактора конкретне ситуације. Најбрже ће се концентрисати мото-механизоване јединице и оне које се пребацују ваздушним путем. Међутим, и то је јако релативно, с обзиром да за брз покрет таквих јединица треба да постоје одговарајући земљишни услови и да обострана оперативно-тактичка ситуација дозвољава употребу мото-механизованих превозних средстава. Према томе, у савременим борбеним

дејствима неће бити редак случај да се концентрисање снага мора извршити искључиво или скоро искључиво пешке, што само по себи упућује на закључак о неопходности благовремене припреме јединица и њиховог довођења у предвиђене рејоне у процесу извођења одбрамбених дејстава, и то са таквим прорачуном времена да се одмах по доласку у нове рејоне или правце уведу у напад.

Проблеми деконцентрисања јединица појављиваће се, вероватно, најчешће у околностима кад из напада треба прећи у одбрану као и за време покрета јединица уопште, што значи да се јединице, нарочито веће и осетљивије на непријатељева дејства из ваздуха, морају за време покрета деконцентрисати независно од њихове будуће намере.

У савременим условима прелази из напада у одбрану биће чести. Познате су околности које могу условити такав поступак (привремена исцрпеност снага због великих губитака у току напада; промена односа снага у корист непријатеља; потреба да се део снага брани на једном правцу да би на другом главни део снага нападао и др.). Ради се заправо о брзини прегруписавања снага ради преласка из нападаог у одбрамбени поредак, што захтева деконцентрисање снага са релативно ужих и плићих рејона и зона на шире и дубље просторије. А то само по себи условљава и сложеност поступака, с обзиром да напоредо треба решавати два веома важна проблема: на једној страни тајност прегруписавања, било да се поједине јединице извлаче у резерву или да одлазе на друге правце и задатке, а на другој, брзину деконцентрисања. Тајност биће могућно обезбедити, поред осталог, ако се прегруписавање одвија док је још одбрана стабилна и ноћу. Јединице које се извлаче и упућују на друга места деконцентришу се на тај начин што се начелно упућују дивергентно у односу на рејоне и положаје на којима су изводиле нападна дејства. Што се брзине деконцентрисања тиче, јединице су у могућности да се крећу растресито и да при томе користе већи број путева, чиме се смањује дубина колона и обезбеђује максимална брзина покрета, што представља један од битних услова за успешно деконцентрисање и за формирање одбрамбеног борбеног поретка на новим положајима.

У вези са повећаним значајем концентрације и деконцентрације јединица у савременим условима је и захтев да се тим питањима и проблемима посвети изузетна пажња за време мирнодопске тактичке обуке у трупи. Наиме, можда баш због сложености и деликатности поступака код извршења поменутих радњи, као и због одређених мирнодопских услова локације здружених јединица, прети опасност

да се у извођењу тактичких вежби запостави ова веома важна проблематика савремених дејстава. Због тога при планирању вежби са групом биће потребно стварати не само такве ситуације на карти на основу којих јединице у процесу борбених дејстава на извршавању једног задатка треба, можда, више пута да се концентришу и деконцентришу, него је неопходно да се на терену јединице заиста реално поставе у положај из којег ће у датом моменту уследити њихово концентрисање, односно деконцентрисање. Ово је, поред осталог, важно и због тога да би људство јединице за време мира, кроз практичну наставу, стекло потребну физичку кондицију, неопходну за савлађивање напора у савременом рату за који се сасвим реално претпоставља да ће бити веома покретан и динамичан.

По свему судећи дозвољена је претпоставка да ће убудуће *слобода и самосталност одлучивања потчињених команди* долазити много више до изражаја него раније, што другим речима значи да ће се савремена борбена дејства карактерисати децентрализацијом командовања на свим нивоима. Из досадашњег излагања види се да ће се облици борбених дејстава у савременим условима често мењати и испреплитати, да ће бити потребне брзе концентрације и деконцентрације јединица у процесу извођења борбених дејстава и др. А, ако свему томе додамо да ће често долазити до борби у полуокружењу па и у окружењу, онда је логично да ће се самосталности команди и јединица морати поклонити повећана пажња. Управо у том светлу треба гледати и организацију командовања од које у првом реду зависи већа или мања самосталност и тактичко-оперативна иницијатива јединица.

Под децентрализацијом командовања треба разумети такву организацију командовања која ће омогућити највиши могући степен самосталног одлучивања команданата у проналажењу најцелисходнијих облика дејства јединице, и то не само и искључиво у оквиру првобитно постављеног задатка, већ и у таквим ситуацијама које по свом карактеру онемогућавају да се поступа по првобитном плану борбених дејстава. Значи, организација командовања треба да обезбеди да јединица не постане пасивна зато што се ситуација на фронту променила и што због насталих промена можда није могуће добити наређење претпостављеног команданта за рад у новој тактичкој ситуацији. А таквих ситуација ће свакако бити, и то нарочито кад дође до борбе у условима обострано испрекиданих фронтова, за време одбране на широком фронту, у условима борбе у полуокружењу и окружењу, код јединица које дејствују на самосталним тактичким или

операцијским правцима, за време дејства у позадини непријатељевих снага итд. У оваквим и сличним околностима јединицама ће се командовати, највероватније, претежно директивно, с тим што ће команданти потчињених јединица морати у свакој прилици да знају основну идеју и концепције претпостављеног команданта о даљем вођењу борбе. То се може обезбедити ако се потчињеним старешинама приликом постављања задатака да шира перспектива за рад, уколико ситуација буде захтевала измену првобитне одлуке. За илустровање узмимо сасвим произвољну претпоставку да се пук налази у одбрани у саставу дивизије, па да у току извођења одбране непријатељу пође за руком да тај пук изољује, прекине му везу са претпостављеном командом (што ће ипак бити ређе) и онемогући му спајање са осталим деловима дивизије. Како би у таквој ситуацији командант пука требало да поступа, односно што би конкретно могао да предузме? Доследно схваћена и код овог случаја примењена децентрализација командовања треба команданту пука да остави одрешене руке у одлучивању о поступцима који најбоље одговарају ситуацији, као на пример: да се са пуком пробије у позадину непријатеља ако је то целисходно; ако је потребно да модифицира формацију јединице, да се, можда, ослободи извесног дела технике и сл. — без обзира што му је првобитно постављеним задатком било наређено да води, на пример, одбрану до одређене линије са које је требало, рецимо, да буде повучен у резерву. Но, при свему томе он мора водити рачуна о општој концепцији борбе претпостављеног команданта.

Без обзира што савремена теорија заступа тезу о потреби веће децентрализације командовања у борби, потребно је нагласити да се ни метод централизације не искључује, нарочито у почетном планирању борбених дејстава, кад су у питању веће офанзивне операције; затим, кад се предвиђају противудари већег обима; за прву етапу одбрамбене операције; у форсирању већих река крупнијим јединицама и др. Значи, не ради се о томе да се у свакој ситуацији потчињене јединице препусте саме себи, већ о потреби оспособљавања старешина и изградњи таквог система командовања који ће обезбедити успешно одвијање борбених дејстава и у ситуацијама кад се из било којих разлога поремете првобитни планови и предвиђања. У томе лежи смисао децентрализације командовања као једног од првих услова за слободно и самостално одлучивање команданта.

Да би се старешине оспособиле за самостално одлучивање и у најтежим ратним ситуацијама, биће потребно да се у мирнодопској обуци овом питању посвети изузетна пажња. То се може постићи на

више начина, а један од веома ефикасних састојао би се у томе да се за време тактичких вежби са трупом потчињени команданти или командири и њихове јединице поставе у такве услове у којима они сами треба да одлучују не само како, већ и шта треба да раде, не чекајући наређење или директиву „одозго“. Наравно да се овај циљ тешко може постићи ако би се вежбе одвијале само и искључиво по замисли руководиоца вежбе, тј. да он диригује свим поступцима потчињених старешина од почетка до краја вежбе.

Кад су у питању проблеми обуке, који су логичка последица карактера и физиономије савремених борбених дејстава, онда је веома важно да се приликом планирања и извођења вежби са трупом остане доследан и до краја консеквентан. Јер, неће бити довољно само програмом предвидети комплексне тактичке вежбе, већ је неопходно то и обезбедити: тематским планом; основном замисли и адекватним тактичким претпоставкама у задатку; ангажовањем свих органских делова одговарајуће јединице, тј. целе јединице и, на крају, динамиком вежбе, коју поставити тако да се све предвиђене радње заиста спроведу у пракси. Иако овакве концепције обуке треба и могу да нађу најнепосреднији одраз у тактичким вежбама са јединицама, то никако не значи да од њих треба одступати и кад су у питању остале форме обуке. Обука из тактике треба да добије нов — савремени садржај и у решавању задатака по карти у нашим школама и академијама, на командантским путовањима трупних официра у највишим командама и штабовима, на командноштабним ратним играма итд. И не само то, већ и у теоријским материјалима за обуку из домена тактике или стратегије, борбена дејства треба свестрано и комплексно анализирати, откривати њихову законитост, карактер и праву суштину, без чега није могућно извући ни одговарајућа начела и принципе савремених борбених дејстава, нити, пак, постићи задовољавајуће резултате у примењеном делу обуке јединица и старешина.

Генерал-потпуковник РАЈКО ТАНАСКОВИЋ

